

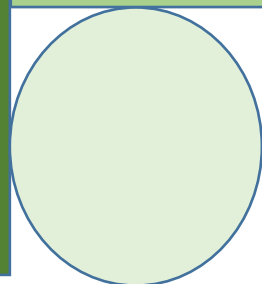
Lier kommune

Avdeling for oppvekst 2019

Standard for språkarbeid i lierbarnehagen

Rammer for
systematisk arbeid for
et godt språkmiljø

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	2
2. Lierbarnehagen bidrar til en god språkutvikling for alle barn.....	4
2.1 Personalet kartlegger språkmiljøet jevnlig.....	4
2.2 Personalet fanger opp og følger opp barn som trenger ekstra språkstøtte	5
2.3 Hver barnehage har en språkkontakt.....	7
2.4 Personalet innehar nødvendig kompetanse om barns språkutvikling, flerspråklig utvikling, kartlegging og tiltak.....	8
3. Språktiltak i lierbarnehagen	9
3.1 Personalet leser bøker for alle barn hver dag	9
3.2 Personalet gir barna nødvendig språkstøtte i lek.....	11
3.3 Personalet er bevisst på å sette ord på aktiviteter og opplevelser i barnas hverdag	12
3.4 Personalet jobber systematisk med å lære barn ord og begreper.....	12
3.5 Personalet leker med språket for å gjøre barna språklig bevisste	13
3.6 Personalet inviterer til gode dialoger med barna hver dag	14
3.7 Personalet organiserer og tilrettelegger slik at nødvendige språktiltak gjennomføres.....	15
4. Flerspråklige barn i lierbarnehagen.....	17
4.1 Personalet tilrettelegger for flerspråklige barns norskspråklige utvikling	17
4.2 Personalet bidrar til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen.....	19
5. Lierbarnehagen samarbeider med foreldre om barns språkutvikling	21
6. Lierbarnehagen samarbeider med helsestasjonen om barns språkutvikling	22
7. Lierbarnehagen følger kommunens overgangsrutiner mellom barnehage og skole.....	22

Vedlegg:

Oppsummering av standard for språkarbeid i lierbarnehagen

Språktreet

Eksempel på mal for oppfølgingsplan

Oversikt over ulikt kartleggingsverktøy

Beskrivelse av ulikt kartleggingsverktøy

1. Innledning

Rammeplan for barnehagen sier at: *Alle barn skal få god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling* (2017:23). Våren 2019 fikk Lierbarnehagen er felles kvalitetsplan - *Lek, læring og livsmestring*. Den sier at vi skal ha en bevissthet om hvor viktig godt språkarbeid er. På bakgrunn av dette har Lier kommune valgt å ta utgangspunkt i Standard for språkarbeid i bærumsbarnehagen, og gjort lokale tilpasninger slik at den passer til Lierbarnehagen. Standarden er utarbeidet med utgangspunkt i Utdanningsdirektoratets veileder *Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat* (heretter kalt Språkveilederen), som ble revidert i desember 2017 etter ny rammeplan.

Forskning viser at arbeid med barns språkutvikling og barnehagens språkmiljø må styrkes (Elisabeth Bjørnstad og Ellen Os, GoBaN 2015). Det er mye som tyder på at det er betydningsfullt at barnehagene arbeider systematisk med barns språkutvikling. Systematisk språkstimulering i barnehagen ser ut til effektivt å kunne bedre språkforståelse hos barn med relativt svake språkferdigheter (Åste Mjelve Hagen, Monica Melby-Lervåg og Arne Lervåg, UiO 2015).

Standard for språkarbeid i Lierbarnehagen innebærer å:

- heve kvaliteten på språkarbeidet
- jobbe systematisk med språkarbeid
- sikre et likeverdig tilbud til alle barn

Målet er at Lierbarnehagen bidrar til en god språkutvikling for alle barn.

De viktigste elementene i standard for språkarbeid er samlet i en modell utformet som et epletre. Treets stamme representerer barnehagepersonalets kompetanse. Aktuelle språktiltak som skal gjennomføres ligger i eplene. I eplene finner vi bruk av bøker og fortellinger, språk i lek, å sette ord på, språklig bevissthet, og ord og begreper. Språkutviklende samtaler ligger som et overordnet språkstimuleringstiltak. Rundt treet finner man 3 elementer, tenkt som et system som støtter opp rundt språkarbeidet. Jevnlig språkmiljøkartlegging stråler ned på huset som en sol. Helhetlig observasjon og kartlegging av enkeltbarn er representert med den voksne og barnet. Fuglen representerer språkkontakten. Standard for språkarbeid i Lierbarnehagen omhandler også flerspråklig utvikling, foreldresamarbeid, samarbeid med helsestasjon og overgang mellom barnehage og skole.

Under hvert område i standarden finnes en grønn boks med ressurser. Her er det samlet lenker, filmer, apper og annet fagstoff, som kan gi informasjon og inspirasjon i språkarbeidet. Standard for språkarbeid i Lierbarnehagen er tilgjengelig i digital versjon på nettsiden til Lier kommune.

Ressurser

Lier kommune: [Kvalitetsplan for lierbarnehagen](#)

[Rammeplan for barnehagen, 2017](#)

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Forskning: [Barnehagen ikke så god som ventet](#), Elisabeth Bjørnstad og Ellen Os, GoBaN 2015

Blogg: [Monica Melby-Lervågs Læringsblogg](#)

2. Lierbarnehagen bidrar til en god språkutvikling for alle barn

Hensikten med standard for språkarbeid i lierbarnehagen er å bidra til en god språkutvikling for alle barn. *Barnehagen skal være bevisst på at kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barnets utvikling* (Rammeplan for barnehagen, 2017:23).

2.1 Personalet kartlegger språkmiljøet jevnlig

Rammeplanen pålegger barnehagen jevnlig å vurdere sitt pedagogiske arbeid ved å bygge på refleksjoner som hele personalgruppen er involvert i. *Dokumentasjon av språkmiljøet er et viktig refleksjons- og vurderingsgrunnlag og har et dobbelt formål. Den skal både synliggjøre den pedagogiske praksisen og være et utgangspunkt for å vurdere den. Slik blir dokumentasjonen en viktig del av arbeidet med å videreutvikle og forbedre språkmiljøet* (Språkveilederen, 2017:27).

Via refleksjoner og diskusjoner dannes grunnlag for pedagogisk utviklingsarbeid vedrørende språk. Kartlegging av språkmiljøet gjennomføres jevnlig, minimum hvert tredje år. Resultat og konkrete tiltak nedfelles i barnehagens årsplan eller periodeplaner.

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Skjema: [Skjema for egenvurdering – barnehagens arbeid med språk og språkmiljø](#)

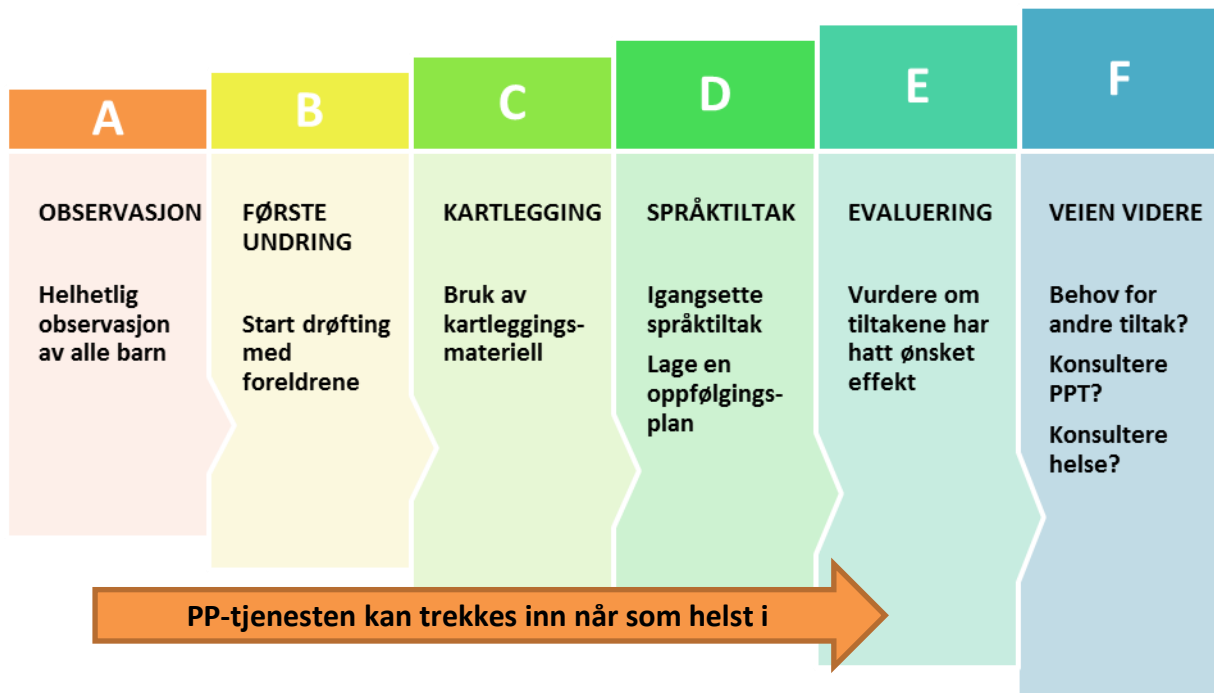
Film: [Med blick for språk](#) Språkløyper/Lesesenteret

Rapport: [Refleksjon som metode i barnehagers språkarbeid. Evaluering av et forsøk i seks barnehager](#)

Film: [Barnehagens språkmiljø](#), Utdanningsdirektoratet

Film: [Hva er Ståstedsanalysen for barnehage?](#)

2.2 Personalet fanger opp og følger opp barn som trenger ekstra språkstøtte

A. Helhetlig observasjon av alle barn

Personalet skal følge med på barnas kommunikasjon og språk og fange opp og støtte barn som har ulike former for kommunikasjonsvansker, som er lite språklig aktive, eller som har sen språkutvikling (Rammeplan for barnehagen, 2017:24). Dette gjøres ved helhetlig observasjon av alle barn (fortløpende betraktninger). Helhetlig observasjon gjøres i dagligdagse og naturlige situasjoner for barnet. Personalet må bruke faglig skjønn og inneha kunnskap om barns typiske språkutvikling, flerspråklig utvikling m.m.

Utdanningsdirektoratet sier at de helhetlige observasjonene er *en del av den ordinære oppfølgingen av alle barnehagebarn, og de er nødvendige for at barnehagen skal kunne oppfylle sitt samfunnsmandat. Derfor er det ikke krav om samtykke fra foreldrene når barnehagen gjennomfører helhetlige observasjoner* (Språkveilederen, 2017:30).

B. Første undring

I de fleste tilfeller vil barnehagen se at barnet har en forventet språkutvikling og at det ikke er behov for noe ekstra oppfølging. På bakgrunn av helhetlige observasjoner kan det være noen barn som vekker undring, bekymring eller som man trenger å finne ut mer om.

På dette tidspunktet må foreldrene trekkes inn. Har de sett noe av det samme som barnehagen? Er det annerledes hjemme? Sammen avtaler foreldre og barnehage hva som skal gjøres videre.

C. Bruk av kartleggingsmateriell

For å finne ut mer om språkutviklingen til et barn kan det være aktuelt å benytte systematiske kartleggingsverktøy. Barnehagen velger selv hvilket kartleggingsverktøy det er mest hensiktsmessig å bruke. Hvilke opplysninger som skal samles inn, hva som er formålet og resultat fra kartlegging er opplysninger foreldrene skal få. Pedagogisk leder har informasjonsplikt overfor foreldrene.

Observasjoner og kartlegging er grunnlaget for at barnehagen skal kunne gi et godt tilbud til det enkelte barnet, og de er nødvendige for at barnehagen skal kunne oppfylle sitt samfunnsmandat etter barnehageloven §§ 1 og 2. En barnehage som samler inn personopplysninger om barn skal informere barnets foreldre om hvilke opplysninger som samles inn og hva som er formålet (se personopplysningsloven § 19). Skriftlig samtykke fra foreldrene må innhentes før opplysninger kan deles med PP- tjenesten og skole (Udir.no).

D. Igangsette språktiltak

Dersom vurderingen viser at et barn har sen eller atypisk språkutvikling, skal barnet få tilrettelagt språkinnsetts med tilpassede utfordringer, hjelp og støtte. Språktiltakene kan være de samme som beskrevet her i kapittel 3, men det kan være aktuelt å intensivere arbeidet. Disse tiltakene skal være et supplement til den daglige språkstimuleringen.

Foreldrene skal få informasjon om de språktiltakene som barnehagen setter i gang. Dette gjelder både hva barnehagen gjør per i dag, og hva de vil gjøre framover. Det skal avklares hva foreldrene kan bidra med.

Det skal lages en oppfølgingsplan med resultat av kartlegging, tiltak som iverksettes, evaluering og videre arbeid. Planen skal være skriftlig, kort og enkel, og settes opp i samråd med foreldrene (se vedlegg med eksempel på mal). Dokumentene oppbevares forsvarlig i barnets mappe. Foreldrene har full innsynsrett.

E. Evaluering

Etter at tiltakene er gjennomført i planlagt periode, må det vurderes om tiltakene har hatt ønsket effekt. Da kan det være aktuelt med en ny runde med språkkartlegging. Hvordan foreldrene opplever hjemmesituasjonen bør også være en del av evalueringen. Dersom tiltakene har hatt ønsket effekt, må man vurdere hva man skal gjøre videre for at den positive utviklingen skal fortsette. Dersom tiltakene ikke har hatt ønsket effekt må barnehagen sammen med foreldrene vurdere hva som skal være veien videre.

F. Veien videre

Foreldre og barnehage vurderer om barnets språkutfordringer kan håndteres innenfor barnehagens rammer eller om man bør søke hjelp utenifra. Aktuelle tilbud utenfor barnehagen kan være PP-tjenesten eller helsetjenesten.

Ved behov kan oppfølgingsplanen brukes som dokumentasjon/vedlegg ved søknad om hjelp fra andre instanser. Før sensitiv informasjon sendes ut fra barnehagen må foreldresamtykke foreligge. *Samtykke fra foreldrene må innhentes når opplysningene som er innhentet om barnet skal videreformidles til andre offentlige instanser enn dem som er konkret nevnt i barnehageloven* (Språkveilederen, 2017:38).

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Barnehageloven: [Lov om barnehager](#)

Språkkartlegging (se vedlegg)

Eksempel på mal for oppfølgingsplan (se vedlegg)

Materiell: [Norsk logopedlag – Nedlastbart materiell](#)

Film: [Barns språkutvikling](#) Språkløyper/Lesesenteret

2.3 Hver barnehage har en språkkontakt

For å tydeliggjøre hvem som ivaretar språkarbeidet i barnehagen, skal det velges en språkkontakt. Språkkontakten bør være en ansatt som liker å lede utviklingsarbeid og som kan være en «språkmotivator» for resten av personalet. Språkkontakten er bindeleddet mellom barnehagen og språknettverket hvor alle barnehagene er representert. Det foreslås at ledelsen i hver enkelt barnehage tydeliggjør språkkontaktens rolle og ansvarsfordeling. Språkkontakten og resten av personalet har sammen ansvaret for selve gjennomføringen av det daglige språkarbeidet. Det er ønskelig at språkkontakten skal opparbeide seg kompetanse innenfor områder som barns språkutvikling, flerspråklig utvikling, kartlegging og tiltak. På den måten vil barnehagene få egne ressurspersoner.

I en barnehage kan språkkontakten få tildelt ansvar for kompetanseheving av de ansatte i forhold til kartlegging og tiltak, samt gjennomføring av språkgrupper. I en annen barnehage er kanskje styrer språkansvarlig og delegerer ut oppgaver til de ansatte etter barnehagens behov. Hvordan barnehagene vil løse dette i praksis vil derfor variere.

Språkkontakt

2.4 Personalet innehar nødvendig kompetanse om barns språkutvikling, flerspråklig utvikling, kartlegging og tiltak

For å oppnå god språkutvikling for alle barn må barnehagepersonalet ha nødvendig kompetanse. Alle ansatte trenger ikke ha høy kompetanse om alt, men samlet sett må barnehagen inneha tilstrekkelig kompetanse. Aktuelle områder for kompetanseheving kan være:

- Barns språkutvikling
- Flerspråklig utvikling
- Språkkartlegging
- Språktiltak

Barnehagene gjennomfører jevnlig en kartlegging av språkmiljøet. På bakgrunn av barnehagens språkmiljøkartlegging velges aktuelle områder for kompetanseheving ut. Slik blir kompetansehevingen tilpasset hver enkelt barnehage.

Barnehagene kan innhente kompetanse på ulike måter, som for eksempel:

- Egne ressurser internt i barnehagen
- Nettressurser
- PP-tjenesten
- Eksterne kurs og konferanser

PP-tjenesten er et tilbud som alle barnehager i Lier kan benytte seg av. I aktivitets- og kompetanseplanen til lierbarnehagen og lierskolen fremkommer det ulike kurs man kan delta på. PP-tjenesten tilbyr også veiledning.

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Nettressurs: [Språkløyper](#)

Nettressurs: Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring, [NAFO](#)

Film: [Med blikk for språk](#) Språkløyper/Lesesenteret

Film: [Barns språkutvikling](#) Språkløyper/Lesesenteret

Materiell: [Norsk logopedlag](#) – Nedlastbart materiell

3. Språktiltak i lierbarnehagen

Rammeplan for barnehagen (2017) sier at barn lærer språk best ved selv å være språklig aktive. Derfor skal barnehagen bidra til at barna leker med språk, symboler og tekst slik at språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling stimuleres. *Arbeidet med språk i barnehagen skal være kunnskapsbasert, reflektert, planlagt, begrunnet, organisert, målrettet og helhetlig* (Språkveilederen, 2017:3).

I standard for språkarbeid i lierbarnehagen er det lagt vekt på seks ulike språktiltak. Utvalget er basert på hva forskning sier har effekt, Rammeplan for barnehagen og Utdanningsdirektoratets anbefalinger i Språkveilederen.

3.1 Personalet leser bøker for alle barn hver dag

Personalet skal bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer... Barna møter et mangfold av eventyr, fortellinger, sagn og uttrykksformer... Barna opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale (Rammeplan for barnehagen, 2017:48).

Å fortelle eller lese bøker for barn er god språkstimulering. Via fortellinger og bøker kan barna blant annet møte nye verdener, lære ord og begreper og møte et mer situasjonsuavhengig språk. Det er et mål at barna blir glade i bøker og lesing.

Hva som regnes som en god bok for hvem, avhenger av flere forhold. Boka en velger bør passe til både barnets språkalders og biologiske/kognitive alder. Det aller viktigste er kanskje at boka eller fortellingen interesserer, fanger og vekker nysgjerrighet hos barnet. *For at alle barna skal kunne være aktive, bør lesegrupper, så langt det lar seg gjøre, bestå av få barn* (Språkveilederen, 2017:17). I barnehagen bør bøker plasseres lett tilgjengelig for barna og byttes ut etter behov.

Når barnehagepersonalet leser for barn er kanskje det viktigste verktøyet en selv. Engasjerte og interesserte voksne vekker leselyst hos barn. Selve boklesingen starter allerede med forsiden. Se på bildet og snakk om hva denne boka kan handle om. Da skapes det forventning hos barna og mulighet til å hente fram tidligere relevante erfaringer. En bok kan leses som den er eller formidles som en fortelling. Visuell støtte gjør det lettere for barn å følge med, så bruk gjerne både bilder og konkreter. I etterkant kan man gjerne snakke med barna om hva boka handlet om, tegne fra boka, dramatisere eller leke en bok. Ved å bruke dialogisk lesing, benyttes en mer strukturert og systematisk måte å lese på.

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Bokliste: [Nye bildebøker fra 2014](#), Språkløyper

Nettressurs: [Språk og leseaktiviteter](#), Språkløyper

Skjema: [Analyse av egen praksis](#), Språkløyper

[Lier bibliotek](#)

Artikkel: [Hva er egentlig dialogisk lesing og hvilken effekt har det?](#) Monica Melby-Lervåg

Film: [Barn om bøker](#), Språkløyper

Film: [Bøker gir inspirasjon](#), Språkløyper

Film: [Bokpresentasjoner](#), Språkløyper

Film: [Å lese bøker med gjentakende mønster](#), Lesesenteret

Film: [Språk og leseaktiviteter](#), Språkløyper

Film: [Samtalen som arbeidsform: «Hvorfor kan ikke Iti fly?»](#), Språkløyper

Film: [Hva er dialogisk lesning og hvilken effekt har det?](#) Utdanningsforskning

Film: [Samarbeid mellom barnehage og bibliotek](#), NAFO

Film: [Snakk og vinn. Barns ordforråd](#), Språkløyper

Aktuelle apper: De Tre Bukkene Bruse, Karsten og Petra

3.2 Personalet gir barna nødvendig språkstøtte i lek

Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være en arena for barns utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling (Rammeplan for barnehagen, 2017:20).

Store deler av barnas hverdag består av lek. Leken kjennetegnes ved at den er frivillig og lystbetont, og barna deltar med glede og engasjement. De yngste kommuniserer med kroppsspråk når de leker, de eldre barna bruker mer verbal kommunikasjon. I leken uttrykker barna tanker, følelser, ønsker, spiller roller, planlegger, diskuterer, argumenterer, håndterer konflikter og inngår i relasjoner. Barn lærer språk av å delta i lek, men må også beherske språk for å klare å delta i lek. Den voksnes oppmerksomhet er viktig for at alle barn skal få mulighet til å delta i lek og bruke språket sitt. Overfor barn som er stille, ikke kommer til ordet, som misforstår, blir misforstått eller som stadig får tildelt passive roller må voksne tenke igjennom hvordan de kan tilføre leken mer språklig aktivitet.

I parallelleken kan den voksne observere barnas språk for så å gli inn i leken uten å bli et forstyrrende element. Ved å lytte til hvordan barnet snakker og kommenterer egen lek, kan du som voksen gjøre som barnet til å begynne med. Deretter utvider den voksne ved å snakke om det han/hun gjør ved å være en språkmodell for barnet. Samspillslek stiller høye krav til språklig kompetanse. I denne leken kan den voksne gradvis nærme seg, tolke barnets intensjoner, sette ord på, støtte barnet i ytringene det kommer med og legge til ord som mangler. Det er viktig at den voksne vurderer om bidragene fungerer for barnet. Rollelek krever mye språklig aktivitet. Her kan den voksne snakke med barna om innholdet i leken og hente frem barnas førforståelse, kunnskap og ord. Trenger de noen rekvisitter, hvordan snakker de til hverandre, hvem skal ha hvilke roller, etc. Dersom barna mangler felles referanser til leken kan en ide være å se en film, lese en bok, ta utgangspunkt i en felles tur eller på andre måter gi barna konkrete sanseerfaringer og referanser til leken. I leken kan den voksne spille ulike roller og være språklig modell. Barna kan komme med forslag til leketemaer ut fra interesser eller noe de er opptatt av, samt at de voksne kan introdusere nye leker for eksempel voksenstyrte regelleker og fellesleker.

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Filmet forelesning: [Den viktige sammenhengen mellom språk og lek](#), Elisabeth Brekke Stangeland

PP-presentasjon: [Språk og deltagelse i lek](#), Universitetet i Stavanger

Film: [Språk i lek](#), NAFO

3.3 Personalet er bevisst på å sette ord på aktiviteter og opplevelser i barnas hverdag

Når barna deltar i ulike aktiviteter, bør de voksne sette ord på det barna gjør, og invitere til samtaler rundt det barna er opptatt av. På denne måten blir aktivitet og språk knyttet sammen. Den voksne tilpasser seg barnas språk for deretter å tilføre mer på barnas premisser (Språkveilederen, 2017:12).

En vanlig dag i barnehagen består av mange ulike aktiviteter og opplevelser for barnet. Voksne som benevner og setter ord på det som skjer rundt barnet i hverdagen, utfører god språkstimulering. I starten må barnehagepersonalet benevne og gi barna ordene, mens etter hvert blir det i større og større grad barna selv som ordsetter. Egnede situasjoner for benevning kan være påkledning eller måltid.

For å få felles oppmerksomhet må den voksne sette ord på det barnet er opptatt av. Dersom et barn har rettet sin oppmerksomhet mot gravemaskinen utenfor barnehagen, er det nettopp det den voksne må sette ord på. Benevning i hverdagssituasjoner er viktig for både de yngste og de eldste barna. Mens de aller yngste kanskje skal tilegne seg enkeltord, skal de eldste barna lære f.eks. å sette ord på følelser.

Å sette ord på er et språktiltak som ikke krever verken ekstra tid eller materiell, men bevisste voksne. Ved å ha god kjennskap til hvor barn er i sin språkutvikling kan benevningen tilpasses det enkelte barnets språknivå.

Ressurser

Språkveilederen [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Hefte: [Måltidet som pedagogisk arena](#), NAFO

Oslo kommune – [støttende og inkluderende språk i barnehagen](#), Oslo kommune

Film: [Språkstimulering 2-åringer](#), Språkløyper

Aktuell app: Se og si

3.4 Personalet jobber systematisk med å lære barn ord og begreper

Begreper er ordenes innholdsside. Barn tilegner seg gradvis nye ord og deres betydning og tar dem opp i språket sitt. Personalet kan konkretisere og visualisere nye ord ved hjelp av gjenstander, bilder, stemme, mimikk, tegn og kroppsspråk for å gjøre det tydelig for barna hvilket innhold ordene har (Språkveilederen, 2017:19).

Det er barnas opplevelser og erfaringer som gir begrepene innhold og mening. Når barna erfarer ved å se, høre og røre bruker de mange sanser på en gang. Mange slike førstehåndserfaringer gir begrepene et solid innhold. *Får barna mange og sterke assosiasjoner mellom ord og erfaringer, blir ordenes innhold mer presist og godt lagret. En presis lagring bidrar til at barna lettere klarer å hente fram et ord når de har bruk for det. Det blir trolig også enklere for dem å lære seg nye ord og tilegne seg ytterligere begrepsforståelse (Språkveilederen, 2017:19).*

Jo mer bevisste de voksne er på hva de bruker av ord og begreper, jo bedre er det for barnas begrepslæring. Barn må høre et ord mange ganger, og i mange ulike situasjoner, før de virkelig har lært det. Ved å jobbe med sortering, klassifisering, likheter og forskjeller kan man hjelpe barna til å lagre ord i et system, noe som gjør det enklere for barn å hente fram igjen ord de kan.

Mens barna går i barnehagen utvikler de et grunnleggende ordforråd. De barna som kan mange ord og begreper når de begynner på skolen, klarer seg bedre enn de som har få ord og begreper (Monica Melby-Lervåg 2017, Bente Hagtvvet 2011). Det viser seg at denne forskjellen er vanskelig å hente inn. Derfor er det begrepsarbeidet som utføres i barnehagene av særlig betydning. For noen barn kan det være aktuelt å jobbe mer strukturert med begrepslæring.

Ressurser

Språkveilederen [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Blogg: [Læringsbloggen](#), Monica Melby-Lervåg

Artikkel: [Utforskning av språk ved bruk av litteratur og digitale verktøy](#), Skrivesenteret

Artikkel: ["Trollet bodde i vann med fart i" – om stimulering av ord- og begrepskompetanse hos flerspråklige førskolebarn](#), Irmelin Kjelaas, 2009.

Artikkel: [Ordforråd i førskolealder og senere leseferdigheter – En metaanalytisk tilnærming](#), Bente Hagtvvet m.fl., 2011

Artikkel: [Strukturert ordforrådsarbeid i førskolealder](#), Unni Espenakk, Ernst Ottem, Merethe Mørk, 2012

Materiell: [Grep om begreper – en metodikk for begrepslæring](#), Ingvild Grove og Helle Ibsen

Film: [Snakk og vinn. Barns ordforråd](#), Språkløyper

Aktuelle apper: Smårollingslyder, Språkkista, Kidspiration Maps

3.5 Personalet leker med språket for å gjøre barna språklig bevisste

Barna leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord... Barna utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråksuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter (Rammeplan for barnehagen, 2017:48).

Språklig bevissthet er et samlebegrep for det å kunne reflektere over språket (TRAS, 2011). Ved å flytte fokus fra språkets innholdsside til språkets formside kan barn bli oppmerksomme på ord som er lange eller korte, eller forskjellen på ulike språklyder. Bruk mye rim og regler i barnehagen, og gjenta dem ofte. Da får barna muligheten til å feste seg ved språkets formside. Dikt, telleregler, sanger og bøker på rim bør brukes mye i barnehagen.

Barns språklydsutvikling foregår i ulikt tempo. Noen barn kan streve med det artikulatoriske («sitter i munnen»), mens andre kan slite med det fonologiske («sitter i hjernen»). Ved å leke ulike munnmotoriske-, lyd- og lytteleker, stimuleres barnets språklydsutvikling og den språklige bevisstheten. Systematisk arbeid med å øke barns språklige bevissthet i barnehagealder kan bidra til å forebygge senere lese- og skrivevansker i skolen (Språkveilederen, 2017:20).

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Nettressurs: [Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning](#)

Artikkel: [«Språklig bevissthet øker leseferdigheten»](#), Utdanningsnytt, 2016

Artikkel: [Vil du høre en vits? Katta med slips](#), Skrivesenteret i Trondheim,

Artikkel: [Språklek er viktig for den første lese- og skriveopplæringen](#), Gro Høggaug, 2015

Artikkel: [Å lytte til lyder og rytme i språket](#), Skrivesenteret

Kartleggingsmateriell og fagbok: [TRAS – Observasjon av språk i daglig samspill](#), 2011

Materiell: [Språksprell - metodiske språkleker for 4–6-åringer](#)

Materiell: [Myotopia – munnmotorisk spill](#)

Film: [Barn om språk](#), Språkløyper

Film: [Førskolelek med språk - Tre filmer til inspirasjon og bruk på foreldremøter](#), Lesesenteret i Stavanger

Film: [Skriftspråkmøter og bokstavkjennskap](#), Språkløyper

Film: [Å oppdage skriften](#), Språkløyper

Film: [Om språk, språklig bevissthet og tidlig skriving i overgangen fra barnehage til skole](#)

Aktuelle apper: Fonemo, Brage lager grimaser, Book Creator

3.6 Personalet inviterer til gode dialoger med barna hver dag

Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape mening (Rammeplan for barnehagen, 2017:23). Samtalen er en grunnleggende aktivitet for barns språklæring. Via samtaler lærer barna viktige språkferdigheter som det å reflektere, gjenfortelle, argumentere, forklare, fantasere, forhandle, spørsmål/svar og turtaking. De dialogiske samtalene, der flere deltar, er mest nyttige for barns språktilegnelse.

I løpet av en barnehagedag kan det oppstå mange spontane og uformelle samtaler. Det er de voksnes ansvar å invitere barn inn i samtaler, gjerne ved å finne tema barnet er spesielt interessert i. Noen ganger kan det være behov for at det organiseres og tilrettelegges spesielt

for hverdagssamtalene, ved at man for eksempel finner en stille krok.

For de yngste barna kan samtalene i starten ligne en monolog fra den voksne, men gradvis blir barnet mer og mer deltagende i samtalen. Den voksne er en viktig rollemodell. Ved å vise interesse for hva barnet forteller og stille åpne spørsmål, oppmuntres barnet til videre dialog. Når barnehagepersonalet har god kjennskap til det enkelte barns språkutvikling, kan de bedre tilpasse språket sitt til barnets nivå.

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Oslo kommune – [støttende og inkluderende språk i barnehagen](#), Oslo kommune

Artikkel: [Bilder som utgangspunkt for samtaler](#), Skrivesenteret

Film: [Samtalen som arbeidsform: «Hvorfor kan ikke Iti fly?»](#), Språkløyper

Film: [Språkstimulering, 2-åringer](#), Språkløyper

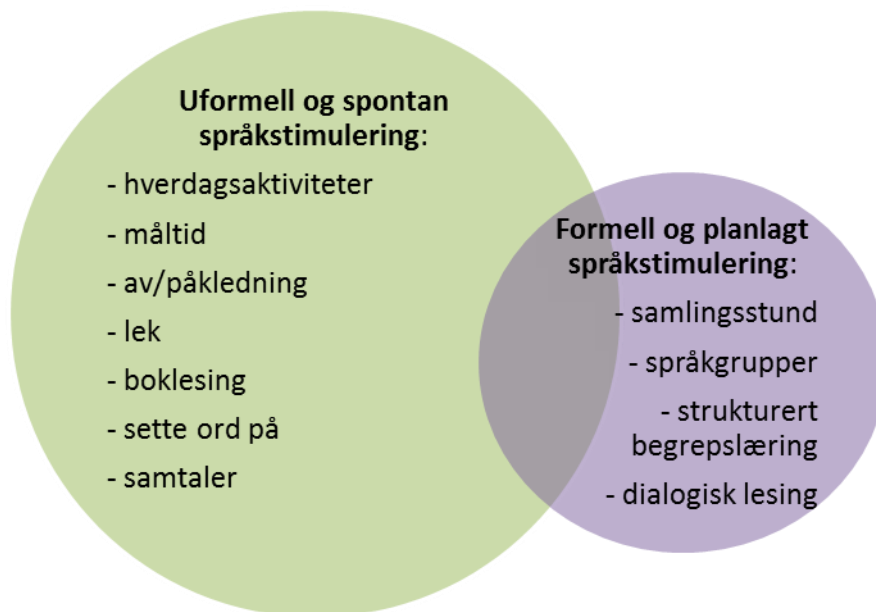
Film: [Samtaler med barn](#), Utdanningsdirektoratet

Aktuelle apper: Min lille by, My Play Home

3.7 Personalet organiserer og tilrettelegger slik at nødvendige språktiltak gjennomføres

En dag i barnehagen består av utallige hverdagssituasjoner der barna kan bruke språket aktivt, og et godt språkstimulerende miljø er preget av at personalet bruker språket i samspill med barna hele dagen (Språkveilederen, 2017:3). Å forberede fruktmåltidet på kjøkkenet sammen med en voksen kan gi barnet konkrete sanseerfaringer og gode muligheter for utvidelse av barnets språkferdigheter. Det meste og viktigste av språkstimuleringsarbeidet i barnehagen skjer gjennom slike hverdagsaktiviteter, og ulike innfallsvinkler og metoder kan være egnet til å engasjere barna i språklige aktiviteter (Språkveilederen, 2017:3).

Hvordan barnehagedagen tilrettelegges og organiseres er viktig for å styrke barns språkferdigheter. Det meste av språkarbeidet i barnehagen er uformelt og kan oppstå spontant i løpet av dagen. Noe av språkstimuleringen er imidlertid planlagt og mer formell. Sirklene i modellen under gjenspeiler størrelsesforholdet. Inne i sirklene finnes noen eksempler på hva som kan være formell og uformell språkstimulering.

Det formelle språkarbeidet krever mer *organisering og planlegging* enn det uformelle. Kvaliteten på tilbudet barna får vil være avhengig av flere faktorer. De barnehagene som har en klar ansvarsfordeling blant de ansatte vil lettere kunne planlegge innholdet i samlingen eller språkgruppa. Da vet hver ansatt hvilke oppgaver man har og vil lettere kunne planlegge metode, innhold og gjennomføring. Å gjennomføre et godt pedagogisk tilbud krever forberedelser. I løpet av en barnehagehverdag skjer det mange uforutsette ting. Det å ha en plan B for hvordan ting kan gjennomføres når plan A ikke lar seg gjennomføre, gjør at barna likevel får den språkstøtten de trenger.

De aller fleste barnehager driver systematisk arbeid med språk, men mange ansatte gir uttrykk for at det er en utfordring å få nok tid til dette viktige arbeidet i en travel barnehagehverdag. Det kan kanskje være en hjelp å tenke at arbeid med språk ikke er noe som kommer i tillegg til alt det andre, men at det tvert imot skal være en naturlig del av det daglige samværet med barna. Alle hverdagens situasjoner og aktiviteter kan gi barna gode muligheter til å være språklig aktive (Språkveilederen, 2017:4).

Barnehager som jobber over tid med samme tema skaper en felles ramme og en rød tråd. Personalet samarbeider om både forberedelser og gjennomføring, slik at det blir et helhetlig arbeid. Slikt *tematisk arbeid* er særlig viktig for de barna som strever med språket – de får en bedre mulighet til å «hekte seg på». Felles opplevelser bygger samhold og identitet, og danner et godt utgangspunkt for språk- eller lekegrupper. Tematisk språkarbeid over tid kan synliggjøres på vegger og omgivelser, og prege det fysiske språkmiljøet.

I alt språkarbeid i barnehagen er personalet viktige *språkmodeller*. Ved å følge barns initiativ, stille åpne spørsmål og gi barn tid til å svare, legger man til rette for god dialog. Ved å snakke tydelig og sakte kan barn lettere forstå hva som blir sagt og legge merke til nyanser i språket. Voksne med positivt kroppsspråk, god blikkontakt og oppriktig interesse for hva barn prøver å formidle er med på å skape et godt språkmiljø.

Barn kan være språklige *ressurser for hverandre*. Språklig sterke barn kan være en støtte for mer språksvake barn. Yngre barn lærer språk av eldre barn. Andre språk og dialekter er også en ressurs for barnegruppa.

Å ha aktuelt materiell tilgjengelig, og gjerne synlig, gjør at man lettere kan gi barna *visuell støtte*. Bruk av både konkrete og bilder gjør det lettere for barn å følge med i for eksempel en samlingsstund. Derav uttrykket: «Kom aldri tomhendt til samling!».

Å dele barna i *mindre grupper* i deler av dagen er nødvendig. *Arbeid med språk i mindre og atskilte grupper, ofte kalt språkgrupper, er et supplement og en viktig del av et godt tilbud for mange barn. Det kan likevel ikke erstatte systematisk språkstimulering som en del av barnehagens hverdagsaktiviteter* (Språkveilederen, 2017:3).

Ressurser

Språkveilederen [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Film: [Språkarbeid i overgangssituasjoner](#)

4. Flerspråklige barn i lierbarnehagen

Det er omkring 20 % flerspråklige barn i lierbarnehagen. De flerspråklige barna omtales derfor i denne standarden i et eget kapittel. De flerspråklige barna defineres i denne standarden som alle barn som har et annet morsmål enn norsk eller forholder seg til flere språk.

Mange barn i Norge vokser opp med ett eller flere andre språk enn norsk. Noen flerspråklige barn lærer morsmålet først, deretter norsk, mens andre barn lærer morsmål og norsk samtidig. Uansett er det viktig for disse barna å kunne uttrykke seg og oppleve at andre lytter til det de formidler. De ansatte i barnehagen må derfor ha kompetanse om flerspråklige barns språkutvikling, når man eventuelt skal bli bekymret, samt tiltak som gir ønsket utvikling.

Barnehagen skal legge til rette for et godt språkmiljø slik at barna oppmuntres til å bruke det norske språket. Tidligere myter om at barn lærer seg norsk bare de begynner i barnehagen, er ikke tilfellet, og legger ansvaret over på barna. En god andrespråkinnlæring kommer ikke som følge av en barnehageplass, men som en konsekvens av et godt språkmiljø i barnehagen (Giæver, 2014).

4.1 Personalet tilrettelegger for flerspråklige barns norskspråklige utvikling

Flerspråklige barns bakgrunn er forskjellig. Derfor er det stor variasjon i hvordan barna mestrer den flerspråklige situasjonen. Det tar lengre tid å lære seg flere språk enn bare ett. Det er derfor vanlig med en noe langsommere progresjon i språkutviklingen generelt. Å tilegne seg et nytt hverdagsspråk tar ca. 2-4 år. Det er vanlig at barna kan ha en stille fase den første tiden og at de forstår mer enn hva de klarer å uttrykke. Etter hvert vil de uttrykke enkeltord før de setter sammen enkeltordene til setninger. Full mestring kan ta 5-7 år og språkblanding i denne perioden er vanlig.

For de barna som møter det norske språket for første gang i barnehagen, er det viktig at personalet sørger for at de får en positiv tilknytning til barnehagen og lyst til å delta. De må støttes i å bruke alt de har av muligheter og ferdigheter til å forstå og gjøre seg forstått. Et grunnleggende godt språkmiljø og den daglige språkstimuleringen omtalt i kapittel 3 vil for de flerspråklige barna være generelle gode tiltak som i mange tilfeller vil være tilstrekkelig. Andre barn vil i perioder trenge noe mer spesifikke tiltak.

Språkarbeid i mindre og atskilte grupper, ofte kalt språkgrupper, blir trukket frem som et tiltak. Dette skal være et supplement og en viktig del av tilbudet for mange barn. Aktiviteter på språkrommet legger til rette for repetisjon, men de er lite egnet for førstehåndserfaringer. Barn trenger erfaringer for å lære språk. God språklæring bør begynne med gode sanseopplevelser der barna erfarer med hele kroppen. Språkrommene og språkgruppene er godt egnet til å repetere og samtale rundt sanseopplevelsene som barna har hatt ute i verden. Jo mer aktiviteten bærer preg av likeverdige samtaler mellom engasjerte parter, jo større er muligheten for at barna tar imot innholdet og bruker det videre (Giæver, 2014).

Spill og leker virker ikke språkstimulerende i seg selv, men det er måten de anvendes på som bidrar til at barn utvikler språket. Ofte inneholder de bilder og den visuelle støtten kan gjøre at barna opplever mestring uten å forstå ordene. Dersom barna blir inspirert til å bruke sine egne tanker og erfaringer i forbindelse med aktiviteten, har personalet skapt et godt utgangspunkt for gjensidige dialoger.

Språkinnsett i ord- og begrepsarbeid blir trukket frem som supplerende tiltak i forhold til å intensivere språkarbeidet (Språkveilederen, 2017:33). Personalet må reflektere over valg av bilder/eventyr/tema og hva som er målet med å bruke akkurat dette materialet. Er ordene og temaene knyttet til barnets hverdag i barnehagen og hjemme? Er det temaer som engasjerer? Er dette noe som skal presenteres for barna eller skal det fungere som utgangspunkt for åpne samtaler med barna? Videre kan man velge seg ut enkeltord/fokusord fra temaet som man tenker er spesielt meningsbærende eller som trenger en forklaring for at barna skal kunne forstå innholdet. Gjennom å utforske et ord ut fra ulike sider kan barna lære nye ord og begreper.

For de flerspråklige barna kan det være krevende å delta i lek som krever god norskspråklig kompetanse. Dersom en har ansatte som behersker barnas morsmål kan disse tre støttende til i leken ut fra enkeltbarnets behov. Å legge til rette for at barn med samme morsmål kan få være språklig aktive sammen kan gjøre at de utvikler sin egen kompetanse for omverdenen og øker morsmålskompetansen sin. På denne måten får de erfaringer som kan bidra til å styrke den norskspråklige utviklingen.

En god variasjon mellom vokseninitierte aktiviteter og barneinitierte aktiviteter i løpet av en barnehagehverdag, hvor læringssituasjonene oppleves som meningsfulle, lystbetonte og hvor barna opplever mestring, kan være avgjørende for barnas læringsutbytte.

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Artikkel: Irmelin Kjelaas: ["Trollet bodde i vann med fart i" – om stimulering av ord- og begrepskompetanse hos flerspråklige førskolebarn.](#) Irmelin Kjelaas, 2009.

Temahefte: [Måltidet som pedagogisk arena. Aktiviteter og inspirasjon knyttet til Rammeplan for barnehagen \(2017\).](#)

Skjema: [Samtaleguide om barnets morsmål. Til foreldresamtaler i barnehagen](#)

Informasjonshefte: [Barn i flerspråklige familier](#), NAFO

Fagbok: [Inkluderende språkfelleskap i barnehagen](#) av Katrine Giæver, Fagbokforlaget, 2014

Film: [Foreldresamarbeid](#), NAFO

Tolk: [Easytranslate](#)

Film: [Barnehage i Norge](#)

Film: [Språk er nøkkelen](#)

Film: [Samarbeid mellom barnehage og bibliotek](#), NAFO

Film: [Inkluderende lekemiljø](#)

Film: [Egget – språkutvikling i barnehagen](#)

Film/bokliste: [Bokpresentasjon](#), Språkløyper

4.2 Personalet bidrar til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen

I rammeplanen står det at: *...personalet skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk-/samiskspråklige kompetanse* (Rammeplan for barnehagen, 2017:24).

Som bidrag i arbeidet med å synliggjøre og styrke barnas morsmål, kan barnehagen gjennomføre flere praktiske tiltak. Under følger noen forslag, flere står beskrevet i Språkveilederen (2017:22):

- Barnas navn skrevet på flere språk ved garderobeplassen
- Plakat i barnehagen som ønsker velkommen på ulike språk
- Ordliste med sentrale ord som brukes hyppig i barnehagen
- Sanger på ulike språk
- Utlån av bøker på ulike språk
- Utkledningstøy som representerer forskjellighet
- Lekemateriell som representerer forskjellighet

Den kompetansen flerspråklige ansatte innehar på andre språk enn norsk er det viktig å benytte seg av. Ansatte som forstår barnas språk, kan oppklare misforståelser og ikke minst sørge for at barna deltar i samtaler. Flerspråklige ansatte kan hjelpe barna med å bygge videre på det begrepsapparatet de allerede har på morsmålet. Når barn skal lære ett nytt språk, setter de nye ord som merkelapper på begreper de allerede har tilegnet seg på morsmålet. Det kan være betydelig enklere å lære seg et nytt språk dersom en som kan begge språk, bidrar til å oversette. Ofte kan det også være til stor hjelp å forstå konteksten og sammenhengen i det som skjer. Da slipper barnet å bruke energi på å finne ut av hva som skjer, men i stedet konsentrerer seg om innholdet og å lære det nye språket.

De flerspråklige ansatte kan ha betydning for *alle* barna i barnegruppen. Det settes et positivt fokus på det å snakke flere språk og det å ha tilhørighet til flere land. Dette kan bidra til inkluderende holdninger i barnegruppen (Giæver, 2014).

Foreldre er viktige ressurser i språkarbeidet, blant annet ved å opprettholde og videreutvikle barnas morsmål. Noen foreldre tenker at barnet kun bør snakke norsk, for at det skal lære norsk best mulig. Disse foreldrene har behov for informasjon fra barnehagen om hvordan det er å lære flere språk samtidig, og om morsmålets betydning for andrespråkutviklingen. Det er som regel nyttig for barnet at foreldrene snakker det språket de behersker best, når de er i dialog med egne barn (Språkveilederen, 2017).

Andre eksempler kan være at man legger til rette for at barn med samme morsmål får møtes, gjerne på tvers av avdelinger, for å kunne leke og samtale om felles opplevelser. Barn utvikler en sammensatt kompetanse gjennom leken, og de som har kommet kort i sin norske språkutvikling, får mulighet til å utvikle denne formen for kompetanse på morsmålet. Barn trenger utfordringer i samsvar med sitt eget alders- og modningsnivå. For flerspråklige barn samsvarer ikke alltid modningsnivået med språknivået på andrespråket. For noen vil det derfor være en hjelp å få lærings erfaringer på morsmålet sitt, erfaringer de kanskje ellers ville gått glipp av. Personalet bør derfor finne oppgaver og utfordringer som stimulerer barna til å bruke det norske språket (Giæver, 2014).

Ressurser

Språkveilederen: [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Nettressurs: [Nasjonalt senter for flerspråklig opplæring](#), NAFO

Ressurshefte: [Språklig mangfold – en berikelse for alle barn i barnehagen! En veileder om flerspråklig arbeid i barnehagen](#)

Ressurshefte: [Måltidet som pedagogisk arena. Aktiviteter og inspirasjon knyttet til Rammeplan for barnehagen \(2017\)](#).

Skjema: [Samtaleguide om barnets morsmål. Til foreldresamtaler i barnehagen](#)

Nettressurs: [Tema morsmål – Barnehage](#), NAFO

Nettressurs: [Kompetanseheving](#), NAFO

Film: [Inkluderende lekemiljø](#)

Litteraturliste: [Tospråklige barnebøker med norsk paralleltekst](#), NAFO

5. Lierbarnehagen samarbeider med foreldre om barns språkutvikling

For å oppnå god språkutvikling for alle barn er et nært samarbeid mellom foreldre og barnehage nødvendig.

De fleste barnehager har utarbeidet egne skjemaer for gjennomføring av foreldresamtaler, og barnets språkutvikling bør være et naturlig tema i disse samtalene. Det er viktig at foreldrene får anledning til å informere barnehagen om barnets språkpraksis hjemme. Samværsformer og aktiviteter i familien har betydning for barnas språkutvikling. Dette er nyttig kunnskap for barnehagen og kan ha betydning for barnas språkutvikling. Barnehagen gir foreldrene innsikt i det språkstimulerende arbeidet i barnehagehverdagen. På den måten kan foreldrene få ideer til hvordan de kan bruke språket sammen med barna hjemme og invitere til språklig aktivitet i det daglige.

Å gjøre seg kjent med de flerspråklige barnas språkutvikling på morsmålet, er viktig for å kunne legge til rette for en best mulig språkutvikling i barnehagen. Foreldrene kan gi informasjon om barnets tidlige språkutvikling på morsmålet. *En god utvikling av barnas morsmål vil kunne ha positiv innvirkning på tilegnelsen av norsk* (Språkveilederen, 2017:24). Utdanningsdirektoratet har utviklet en *Samtaleguide om barnets morsmål*, som er et verktøy for å få mer kunnskap om flerspråklige barns språkutvikling. Pedagogen kan bruke dette når språkutviklingen til flerspråklige barn ikke forløper helt som forventet. Guiden er tenkt brukt i dialog som et strukturert foreldreintervju, og har to hovedtema:

- Hvordan barnehagen best mulig kan støtte og inspirere barn til å være språklige aktive
- Vurdere barnets samlede språkkompetanse og språkutvikling.

I noen tilfeller vil det være hensiktsmessig å benytte tolk.

Ressurser

Språkveilederen [Språk i barnehagen – Mye mer enn bare prat](#)

Kartleggingsmateriell: [Samtaleguide om barnets morsmål](#)

Nettressurs: [Foreldresamarbeid](#), NAFO

Tolketjeneste: [EasyTranslate A/S](#)

6. Lierbarnehagen samarbeider med helsestasjonen om barns språkutvikling

En av helsestasjonens kjerneoppgaver er å følge opp barnets psykiske og fysiske utvikling, og barnets språkutvikling er en del av det. Helsesøster observerer barnets kommunikasjon, språkforståelse og talespråk gjennom alle konsultasjoner, og kan derfor besitte viktig informasjon om barnets språkutvikling.

I Lier bruker helsestasjonene kartleggingsverktøyet SATS ved 2-årskontroll og SPRÅK 4 ved 4-årskontrollen. I tillegg er foreldrenes vurdering av barnets språk av vesentlig betydning.

Når barn har utfordringer knyttet til språkutvikling, kan et tverrfaglig samarbeid mellom barnehage og helsestasjon være nødvendig. Ved mistanke om forsinket språkutvikling tar helsesøster kontakt med barnehagen og/eller PP-tjenesten. Før barnehage og helsestasjon kan utveksle informasjon om enkeltbarns språkutvikling skal foreldresamtykke foreligge.

Ressurser

[Nasjonale faglige retningslinjer for undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn](#)

[Nasjonal faglig retningslinje for det helsefremmende og forebyggende arbeidet i helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom](#)

7. Lierbarnehagen følger kommunens overgangsrutiner mellom barnehage og skole

Rammeplanen gir retningslinjer for hvordan barnehagen i samarbeid med foreldrene og skolen skal legge til rette for en trygg og god overgang fra barnehage til skole. *Barnehagen og skolen bør utveksle kunnskap og informasjon som utgangspunkt for samarbeidet om tilbudet til de eldste barna i barnehagen, deres overgang til og oppstart i skolen* (Rammeplan for barnehagen, 2017:33).

Samarbeid mellom barnehage og skole er viktig for å gjøre overgangen best mulig for barnet. Barnehagen legger til rette slik at barna opplever en god avslutning på barnehagetiden. Skolen legger til rette for å gi barna en best mulig skolestart. Både barn og foreldre skal oppleve at det er helhet og sammenheng mellom barnehage og skole.

Lier har rutiner for overgangen mellom barnehage og skole. For at skolen skal kunne legge best mulig til rette kan det være aktuelt å overføre informasjon om barnet. Dette kan være informasjon om språkutvikling, gjennomførte språktiltak e.l.. Overføringsskjema og *Informasjon om barnet* sendes fra barnehage til skole. *Barnehagen må ha samtykke fra foreldrene for å dele opplysninger om enkeltbarn med skolen* (Rammeplan for barnehagen, 2017:33).

Våren før skolestart besøker barnehagene skolene som barna sogner til. Dette er med på å gjøre barna tryggere på overgangen og skaper helhet i opplæringsløpet. Dette gir gode muligheter for de utvidede samtalene med barna og nye begreper kan få mening. Hva betyr

egentlig ord som *pult* og et *friminutt*?

I arbeidet med å lage en god overgang fra barnehage til skole er det også samarbeidsarenaer for barnehagelærere med ansvar for skolestartere og førsteklasselærere.

Ressurser

[Rutiner overgang barnehage – skole: Eldst i barnehagen – yngst på skolen](#)

[Samtykkeerklæring overgang fra barnehage til skole](#)

[Skriftlig orientering ved overgangen til skolen](#)

[Overføringskjema fra barnehage til skole](#)

Film: [Barns perspektiv på overgangen fra barnehage til skole](#), Språkløyper/Skrivesenteret

Film: [Om språk, språklig bevissthet og tidlig skriving i overgangen fra barnehage til skole](#),
Skrivesenteret

STANDARD FOR SPRÅKARBEID I LIERBARNEHAGEN

Lierbarnehagen bidrar til en god språkutvikling for alle barn

- Personalet kartlegger språkmiljøet jevnlig
- Personalet fanger opp og følger opp barn som trenger ekstra språkstøtte
- Hver barnehage har en språkkontakt
- Personalet innehar nødvendig kompetanse om barns språkutvikling, flerspråklig utvikling, kartlegging og tiltak

Språktiltak i lierbarnehagen

- Personalet leser bøker for alle barn hver dag
- Personalet inviterer til gode dialoger med barna hver dag
- Personalet gir barna nødvendig språkstøtte i lek
- Personalet er bevisste på å sette ord på aktiviteter og opplevelser i barnas hverdag
- Personalet jobber systematisk for å styrke barns ord- og begrepslæring
- Personalet leker med språket for å gjøre barna språklig bevisste
- Personalet organiserer og tilrettelegger slik at nødvendige språktiltak gjennomføres

Flerspråklige barn i lierbarnehagen

- Personalet tilrettelegger for flerspråklige barns norskspråklige utvikling
- Personalet bidrar til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen

Lierbarnehagen

- Samarbeider med foreldre om god språkstimulering
- Samarbeider med helsestasjon om god språkstimulering
- Følger kommunens overgangsrutiner mellom barnehage og skole

STANDARD FOR SPRÅKARBEID I LIERBARNEHAGEN

Lier kommune

OPPFØLGINGSPLAN

Barnets navn: Fødselsdato: Barnets språkutvikling:	
---	--

Språkkartlegging

Type kartlegging: Utført dato: Utført av: Oppsummering:	
--	--

Språktiltak

Type tiltak som settes inn i barnehagen: Når skal tiltakene utføres? Hva slags tiltak kan gjøres hjemme?	
---	--

Evaluering av språktiltak

Når skal tiltakene evalueres? Hvordan har tiltakene fungert? Behov for videre oppfølging/nye tiltak?	
---	--

Signatur foresatte

Signatur barnehagen

Systematiske språkkartleggingsverktøy

	Beskrivelse	Alder	Målgruppe
Alle med	Observasjonssirkel. Observasjon av sosial atferd. Dekker områdene lek, trivsel, språkutvikling, hverdagsaktiviteter, sosio-emosjonell og sansemotorisk utvikling.	1-6 år	Alle
Askeladden	Screening. Ved bruk av konkrete i en pose vurderes barnets evne til objektbenevning, artikulasjon, fargekunnskap, setningskonstruksjon, taktil formoppfatning og visuelt- og auditivt korttidsminne.	2-6 år	Normert for majoritets-språklige barn
Begrepsforståelse	Kartlegger grunnleggende begreper, begrepsforståelse innen 12 sentrale kategorier. Mål å få informasjon om barn som ikke har grunnleggende kunnskaper.	5-6 år	Alle
Norsk fonemtest	Systematisk kartlegging av barns språkllyder, uttale av ord med ulik fonologisk kompleksitet.	4-6	Alle
Samtaleguide om barnets morsmål	Spørreskjema til bruk i foreldresamtale for å kartlegge barnets ferdigheter på morsmål. Den er ment brukt i de tilfellene der barnehagen tenker at språkutviklingen, på norsk eller morsmål, ikke går helt som forventet, og en ser at det er behov for kunnskap om barnets morsmålsutvikling.	Alle	Minoritets-språklige barn
Bo Ege	Test. Enkel standardisert språktest. Måler et utsnitt av barns begrepsapparat, med overbegreper og underbegreper.	3-8 år	Normert for majoritets-språklige
Lær meg norsk før skolestart	Observasjonsverktøy. Mappebasert kartlegging som følger barnet over en periode. Dekker 6 områder ved språkkompetansen. Områdene er språkbruk, samtale, lesestund/samtale om tekst og bilde på norsk og på morsmål, barnets spontane fortellinger på norsk og på morsmål, lesing og skrivning på norsk og på morsmål.	5-6 år	Minoritets-språklige barn
Nya SIT	Språkforståelsestest. Barnet får se tre bilder om gangen, der bildene skiller seg fra hverandre på grammatisk sett vesentlige punkter. Barnet skal peke på det bildet som best passer med det utsagnet testleder sier. Sier noe om barnets evne til å forstå og oppfatte grammatiske nyanser.	3-7 år	Normert for majoritets-språklige barn
SATS	Screening av To-åringers Språk. En test med fokus på språkforståelse. Består av objekter fra barnets hverdag. Utviklet for bruk på helsestasjon.	2 år	Normert for majoritets-språklige barn
Språk 5-6	Screeningstest. For vurdering av språkvansker. Består av tre delprøver: Setningsminne, Ordspenn og Begreper.	5-6 år	Normert for majoritets-språklige barn
TRAS	Observasjonssirkel. Observasjon av barns språk i daglig samspill. Brukes for å sikre at barn følger aldersadekvat språkutvikling. Observasjonsområder er samspill, kommunikasjon, oppmerksomhet, språkforståelse, språklig bevissthet, uttale, ordproduksjon og setningsproduksjon.	2-5 år	Alle
Å by barnet opp til dans (Danseskjema)	Observasjonsskjema. Observasjon av tidlig språklig engasjerbarhet, språklig engasjement og fysisk aktivitetsnivå. Skal skape refleksjon over den voksnes rolle i samspillet med barnet. Normert.	1-6 år	Alle
20 spørsmål	Måler språkferdigheter, tilegnelse av symbolsystem og barns relasjon til andre. Semantisk evne, vansker med å motta eller formidle et budskap.	5-6 år	Alle

Språkkartlegging i barnehagen

Aktuelle kartleggingsverktøy til bruk av pedagoger i barnehagen

Alle med

Alder: 1-6 år

Observasjonssirkel for kartlegging av sosial atferd, og hvor språk er en av flere utviklingsområder som observeres. Områdene er lek, trivsel, språk, hverdagsaktiviteter, sanse motorisk utvikling og sosioemosjonell utvikling.

Skjemaet er ment å gi et helhetlig bilde av barnet og hva det mestrer på en oversiktlig måte, som foreldre, førskolelærere og fagfolk forstår. Det er utviklet på grunnlag av teori om sammenhengen mellom språklig og sosial kompetanse.

Materiellet består av et veiledningshefte og observasjonsskjema.

Bestilling: [Alle Med Håndbok - Info Vest Forlag](#)

Pris: Veiledningshefte kr. 350,- Observasjonsskjema kr. 235,- for 20 stk.

Åskeladden, språkscreeningstest for førskolebarn

Alder: 2.6 – 6.11 år

Screeningtest utviklet for å oppdage barn som er språklig forsinket eller avvikende i forhold til barn på samme alder.

Testen består av ni deltester, som er objektbenevning, artikulasjon, fargekunnskap, setningskonstruksjon, funksjon – relasjon, taktil formoppfatning, visuelt - og auditivt korttidsminne og kategorisering.

Deltestenes poeng føres inn på et noteringsark og summeres. Resultatet gir en språkprofil som viser hvilket nivå barnet ligger på i sin utvikling.

Det brukes konkreter i testsituasjonen.

Testen ble utarbeidet i 1994. Den er ikke revidert.

Materiellet består av en håndbok, en pose med konkreter og registreringsskjema.

Anslått gjennomføringstid er ca 30 minutter.

Bestilling: Ikke lenger mulig å bestille.

Bo Ege - Språklig Test I

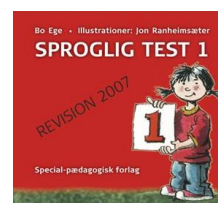
Alder: 3-8 år.

Språklig Test I er en enkel screeningundersøkelse der man undersøker et lite område innenfor barnets aktive ordforråd.

Materialet består av bildehefte med enkeltbilder, veiledning og skåringsskjema. Bildene vises barnet ett for ett og man stiller spørsmålet:

»Hva er det?». Vurdering av svarene er rask og enkel. Svarene vurderes og grupperes i tre 3 grupper: overbegrep, normalbegrep og underbegrep, som gir hhv tre, to eller ett poeng. Overbegrep er den eksakte eller

avanserte benevnelse av et bilde. Normalbegrep er den mest vanlige benevnelsen en kan vente av barn i 6 – 7 års alderen. Underbegrepet referer til den småbarnslige, beskrivende benevnelse som nøkkel og stikker.

Språklig Test 1 ble revidert i 2007.
Anslått gjennomføringstid er 5-10 minutter.
Bestilling: Ikke lenger mulig å bestille

Lær meg norsk før skolestart

Alder: 5-6 år

Språkpermen er et verktøy for kartlegging av flerspråklige barns språkutvikling på norsk. Verktøyet består av en god og grundig lærebok og et engangshefte med skjemaer. Heftet kalles Språkpermen. Boka beskriver både en metodikk og bruken av kartleggings-skjemaet/Språkpermen. Materiellet er utviklet på bakgrunn av en helhetsforståelse av hva det vil si å kunne bruke språket. Kartleggingen dekker områdene språkfunksjoner, samtale, lesestund, barnets fortellinger, lesing og skrivning og morsmål. Personalet observerer og noterer i skjema. Samme hefte følger barnet over tid.

Språkpermen er revidert i henhold til kravene til kartleggingsverktøy for barnehager fra Kunnskapsdepartementets ekspertutvalg 2010/2011.

Bestilling: <https://www.cappelendamm.no/lar-meg-norsk-for-skolestart-margareth-sandvik-marit-spurkland-9788202387174>, og andre.

Pris: Bok fra kr. 399,- Språkpermen (skjemahefte) fra kr. 139,-

NYA SIT – Språklig Impresiv Test for barn

Alder: 3-7 år

Nya Sit er en grammatisk test som tester språkforståelsen til barna.

Den er bygd opp som en historie om Per og Lisa som skal på besøk til mormor. Barna ser på 3 ulike bilder mens den voksne leser opp en tekst som bare passer til ett av bildene. Barna skal ta stilling til og velge svaralternativ A-B eller C ved å peke på riktig bilde. Barna trenger ikke uttrykke noe under selve testen.

Testen omfatter områdene substantiv, verb, adjektiv, adverb, pronomer, preposisjon, konjunkturer, nektelser og regneord. Til sammen er det 46 oppgaver.

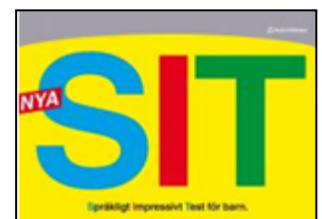
Testen er nå oversatt til norsk så husk å bestille den norske utgaven!

Materiellet består av et bildehefte og testblankett.

Anslått gjennomføringstid er 10-15 minutter.

Bestilling: [Info Vest Forlag](#) og andre

Pris: fra kr. 1 600,- + testblankettene kr 335,- for 20 stk.

SATS - Screening Av Toåringers Språk

Alder: 2 år

Tester tidlig språk og begrepsforståelse for toåringers.

Utviklet av Erna Horn og Bente Hagtvet ved Universitetet i Oslo og er i bruk ved mange helsestasjoner.

Materiellet består av en pose eller koffert med objekter, et veiledningshefte og utfyllingsskjema.

Barnet skal peke på eller navngi 10 objekter som normalt er kjent fra barnets hverdag. Objektene er bamse, seng, sko/sokk, kopp, dyne, tannbørste, bukse, skje, tallerken, potte/stol. Barnehagen kan selv skaffe de ulike objektene og samle de i en pose el.l.

SATS vurderer barnets evne til samspill og oppmerksomhet, i tillegg til språket.

Bestilling: Materiellet kan man som oftest finne i barnehagen. Scoringsarket bestilles på

Google chrome: <http://xn--barnesprk2og4-wfb.no/> Ved problemer send mail til:

astrid@dalin.no. (Tlf. Astrid Dalin: 95 20 93 15). Pris håndbok kr. 210,-, kartleggings skjema kr. 5,- pr. stk. Mor/far skjema kr. 4,- pr. stk.

Språk 5-6

Alder: 5-6 år

Språk 5-6 er en screeningtest for språkvansker. Det er laget og utgitt av Statped. Materialet består av en manual og testark/skåringshefte.

Barnet testes i tre delprøver: setningsminne, ordspenn og begreper.

Deltesten setningsminne undersøker barns evne til å gjenta setninger.

Deltesten ordspenn er ment å måle barnets fonologiske minne. Her blir barnet bedt om å gjenta de samme ordene i samme rekkefølge som testleder sier. Deltesten begreper er en todelt oppgave som består av motsetninger og ordforklaring.

Kunnskapen en får gjennom screeningen hjelper en til å identifisere barn med en mulig språkvanske, og som kanskje bør utredes videre. Et nyttig supplement til utredningen kan være skjemaet "20 spørsmål om språkferdigheter" (Ottem, 2009). Språk 6-16 er en tilsvarende test som brukes i skolen.

Anslått gjennomføringstid er 10-15 minutter.

Bestilling: Statped.no <https://www.statped.no/laringsressurs/sprak-og-tale/Sprak-5-6-screeningtest-for-sprakvansker/>

Pris: Nedlastbar versjon, manual og testark kr. 200,- Ferdig trykket manual kr. 190,-. Testark (20 stk) kr 300,-.

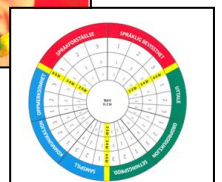
TRAS - Observasjon av språk i daglig samspill

Alder: 2-5 år

TRAS er et observasjonsverktøy der utfylling av observasjonssirkelen gir et visuelt bilde av barnets språkutvikling over tid.

Den første utgaven av TRAS kom i 2003. Denne er nå revidert og ble utgitt i ny versjon i 2011. TRAS består av en fagbok, lydbok, TRAS-observasjonsskjema, TRAS-skjema uten aldersinndeling og ideperm med tiltak.

Barns språkutvikling fra 0-2 år er godt beskrevet i fagboka, selv om denne alderen ikke dekkes i selve observasjonsskjemaet. Observasjonsskjemaet uten aldersmarkering er

tenkt brukt til flerspråklige barn. Dette forutsetter god kjennskap til flerspråklig utvikling. Ideer til tiltak er omtalt både i fagboka og idepermen.

Både språkets innholdsside (språkforståelse og språklig bevissthet), formside (uttale, ordproduksjon og setningsproduksjon) og bruksside (samspill, kommunikasjon og oppmerksomhet) observeres. Både barnets styrker og eventuelle svakheter i språkutviklingen dokumenteres.

Bestilling: [TRAS - observasjon av språk i daglig samspill](#)

Pris: Fagbok kr. 400,- Observasjonsskjemaer (20 stk) kr. 195,- Tiltaksbok kr. 450,-
[Anmeldelse](#) av ny TRAS.

Å by opp barnet til dans - «Danseskjema»

Alder: 1-6 år.

«Danseskjema» er et normert observasjonsskjema som registrerer tidlig kommunikasjon og samspill hos barn. Det er utviklet av Bredtvet kompetansesenter og Davinas Barnehave i 2012. Materiellet egner seg særlig for de yngste barna.

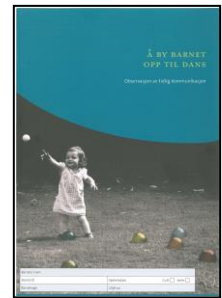
Materiellet har fokus på barnets språklig engasjerbarhet og engasjement.

Danseskjema skiller seg fra andre kartleggingsverktøy ved at fokus skiftes fra barnet alene til barnet og den voksne felles språklige samhandlinger. Man leter ikke etter "feil" hos barnet, men ser etter hva den voksne må gjøre for å styrke spillet mellom seg selv og barnet. Skjema fylles ut av ansatte i barnehagen, gjerne også foreldre. Den voksne tar stilling til 20 utsagn som vurderes ut fra en skala på 1 til 5.

Anslått gjennomføringstid er noen få minutter.

Bestilling: [Ny veileder.indd \(infovestforlag.no\)](#)

Pris: Veiledningshefte er gratis og lastes ned selv, skjema kr. 400,- for 20 stk.

Samtaleguide om barnets morsmål

Alder: Alle

Samtaleguiden er ment brukt når pedagogen ser at et flerspråklig barns språkutvikling ikke er helt som forventet, og pedagogen har behov for mer kunnskap om barnets morsmålsutvikling. Guiden er tenkt brukt som et foreldreintervju og det er hovedsakelig to temaer man ønske å få mer informasjon om:

- Barnets pedagogiske behov – hvordan barnehagen best mulig kan støtte og inspirere barn til å være språklige aktive
- Barnets samlende språkkompetanse og språkutvikling

Spørsmålene er gruppert i 5 temaer: Bakgrunn, aktivitet og kommunikasjon, tidlig utvikling, forståelsen av morsmålet og bruken av språket. Guiden har også en kolonne som beskriver intensjonen med noen av spørsmålene. Dette er gjort for å tydeliggjøre hvordan svaret kan brukes i en samlet vurdering.

Bestilling: Kan hentes på Udir sine nettsider: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/minoritetsspraklige/barnehage/Samtaleguide-om-barnets-morsmal/>

Pris: Gratis

Begrepsforståelse

Alder: 5-6 år

Dette materialet er tenkt som et hjelpemiddel siste året i barnehagen.

Kartleggingen tar for seg begrepsforståelsen innen 12 sentrale kategorier.

Resultater fra kartleggingen gir svar på hvilke begreper det vil være hensiktsmessig å arbeide videre med, både i barnehage og skole.

Begrepene blir funksjonelle, generaliseres og kan overføres til nye situasjoner og nye utfordringer i hverdagen og de ulike fagene. Gjennomføringen anslås til 20-30 minutter og kan gjennomføres i mindre grupper. Kartlegging er verdiløs uten at den leder til ny læring for barnet. Derfor er det også utviklet et opplegg som kan være til hjelp for barnehagelærer.

Bestilling: [Begrepsforståelse - Grunnlag for begynneropplæringen - Info Vest Forlag](#)

Pris: 10 stk skåringsark kr. 195,-. Boken Begrepsaktiviteter – læring av grunnleggende begreper kr. 400,-.

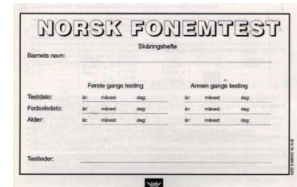
Norsk fonemtest

Alder:

Norsk fonemtest er en språklydsprøve som systematisk kartlegger barns språklyder. Testen kartlegger hvordan konsonanter uttales først, midt i og sist i ord og hvordan vokaler og diftonger som for eksempel ei, au og oi uttales. Den kan brukes til å vurdere barns ordforråd og til å vurdere hvilke tiltak som eventuelt bør iverksettes. Testen består av en stimulibok og skåringsark.

Bestilling: <https://www.cappelendammundervisning.no/cdu/search/search.action?query=norsk+fonemtest>

Pris: Skåringsark kr. 159,- for 10 stk. Stimulibok kr. 679,-.

20 spørsmål

Alder: 5-6 år

20 spørsmål er et observasjonsskjema som kan brukes til kartlegging av språkferdigheter. Det tar ca. 10 minutter å fylle ut et skjema pr. barn. 20 spørsmål kan være et hjelpemiddel for å spore opp barn som trenger ytterligere språkutredning. Screening med 20 spørsmål gir barnehagen en trygghet om at de barn som ikke har påfallende utfordringer ifølge skjemaet, heller ikke har språkvansker. 20 spørsmål er et viktig instrument for å oppdage språkvansker tidlig og bidrar til å kvalitetssikre barnehagens ansvar ovenfor alle barn.

Bestilling: [Tjue spørsmål om språkferdigheter | www.statped.no](http://www.statped.no)

Pris: En pakke inneholder 25 tester og koster kr. 280,-.

Materielloversikten er kun utviklet i den hensikt å gi en oversikt, og representerer ikke anbefalinger fra PP-tjenesten i Lier kommune. Alt materiell som presenteres må benyttes med varsomhet og i tråd premissgrunnlaget det er utviklet på. Materielloversiktene vil bli revidert jevnlig.

PP-Tjenesten i Lier kommune
Lier, september 2019

Revidert september 2021